

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра філософії та соціології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВДП 2.2.7 СОЦІОЛОГІЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань _____ 05 Соціальні та поведінкові науки _____

(шифр і назва напрямку спеціальності)

спеціальність _____ 054 Соціологія _____

(шифр і назва спеціальності)

Інститут, факультет, відділення _____ Історичний факультет _____

(назва інституту, факультету, відділення)

Маріуполь
2020–2021

Робоча програма з навчальної дисципліни «Соціологія міжкультурної комунікації» для студентів ОПП «Соціологія» за спеціальністю 054 Соціологія

Розробники:

Слющинський Б. В. , д. соц. н., професор кафедри філософії та соціології

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії та соціології МДУ

Протокол від «27» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри філософії та соціології

Слющинський Б.В.

(підпис) (прізвище і ініціали)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

«Соціологія міжкультурної комунікації» призначена для студентів спеціальності «Соціологія» денного та заочного відділень. «Соціологія міжкультурної комунікації» є однією із тих галузей соціології, яка динамічно розвивається. Разом з тим на сучасному етапі існує проблема визначення місця даної галузі знання як серед інших наук про культуру, так і власне у системі соціології. Посилена увага до культури взагалі і міжкультурної комунікації зокрема з боку науковців зумовлена тим, що «культурний фактор» стає значущим фактором розвитку світу, що глобалізується. У навчальнійробочій програмі викладено як усталені погляди на деякі проблеми, так і суперечливі. Призначення даної програми – ознайомити з особливостями соціологічного аналізу проблем міжкультурної комунікації, сприяти засвоєнню теоретичної інформації, необхідної для самостійного аналізу культурної сфери суспільства, підготовки методологічної та методичної частин програми соціологічного дослідження стану та моніторингу проблем культурної підсистеми суспільства. Програма включає програмно-методичну інформацію з курсу «Соціологія міжкультурної комунікації»: розподіл часу, структуру, зміст дисципліни; базову теоретичну інформацію; завдання для засвоєння навчального матеріалу; завдання для самостійної роботи; завдання до модульного контролю; список рекомендованої літератури; питання до заліку з курсу «Соціологія міжкультурної комунікації».

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		форма навчання	
		денна	заочна
Кількість кредитів 4	Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»	нормативна	
Модулів – 4	Спеціальність (професійне спрямування): 054 Соціологія	Рік підготовки	
Змістовних модулів – 4		4-й	
Індивідуальне науково-дослідницьке завдання за вибором студента		Семестр	
Загальна кількість годин 120		1-й	
		Лекції	
		20	
		Практичні, семінарські	
		20 год.	
		Лабораторні	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 30 самостійної роботи студента – 20		Освітній рівень Перший (бакалаврський)	Самостійна робота
	78		
	Індивідуальні завдання		
	Вид контролю		
	Залік		

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: денної – 120/78 год. (16,6/16,6%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Соціологія міжкультурної комунікації» призначена для навчання студентів спеціальності 054 «Соціологія» входить до циклу професійної та практичної підготовки. Курс пов'язаний із дисциплінами: соціологія, історія соціології, культура, філософія, статистика, теорія ймовірностей і математична статистика, математичне програмування, логіка, інформатика та галузевими соціологіями.

Метою навчальної дисципліни є ознайомити студентів із сучасними уявленнями соціології культури про сутність феномена культури, міжкультурної комунікації, виявити особливості соціологічних концепцій аналізу культури, розкрити сутність основних понять соціології культури та продемонструвати

перспективи їх використання у вивченні сучасних соціокультурних процесів, зокрема міжкультурної комунікації; формувати соціологічне мислення; виховувати повагу до культури інших народів та інших людей, адже кожна людина є представником «своєї персональної» культури. Дана дисципліна ляже в основу поведінкової характеристики людини.

Завданнями дисципліни є:

- обґрунтувати базове значення міжкультурної комунікації;
- познайомити з об'єктом, предметом, змістом і функціями «Соціології міжкультурної комунікації» як навчальної дисципліни;
- роз'яснити значення даної дисципліни для формування взаємовідносин у суспільстві;
- посприяти формуванню культури свідомості у студентів по відношенню між людьми.

Вимоги до знань та вмінь.

Після опанування дисципліни студенти повинні *знати*:

- об'єкт, предмет, структуру, поняття та терміни соціології міжкультурної комунікації;
- особливості міжкультурної комунікації як важливого сегменту соціологічного знання, що дозволить глибше пізнавати суспільство, сприятиме його стабільності через формування міжкультурних взаємовідносин;

Студенти повинні *вміти*:

- використовувати отримані знання на практиці щоденного спілкування у спільнотах різного типу;
- володіти методами визначати внутрішній світ особливості, вміти впливати на її адаптацію до сучасного стану розвитку суспільних взаємовідносин;
- брати участь у різноманітних дискурсах.

Вивчення навчальної дисципліни сприяє:

- формуванню загальних компетентностей випускника (КЗ-3; КП-4; КП-6; КП-8);
- формуванню спеціальних (фахових, предметних) компетентностей (КП-1; КП-5; КП-6; КП-7; КП-9; КП-10);
- отриманню результатів навчання (РН-7; РН -18; РН-20).

Місце навчальної дисципліни в структурно-логічній схемі спеціальності. Дисципліна «Соціологія міжкультурної комунікації» має стати особливою складовою соціологічних дисциплін для майбутніх соціологів.

Методика вивчення даної дисципліни для студентів спеціальності 054 «Соціологія» ґрунтується на єдності лекційних, семінарських занять, які передбачають вивчення теоретичного матеріалу, вирішення практичних ситуацій.

Підготовка до семінарських занять вимагає від студентів систематичного опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованої літератури; підготування виступів, доповідей згідно з питаннями плану семінару; написання рефератів тощо.

Семінарські заняття з курсу забезпечують закріплення теоретичних знань, опанування навичками організації комунікації в установах, сприяють розвитку у студентів здатності до самонавчання та самовдосконалення.

Система контролю знань та умови складання заліку. Навчальна дисципліна «Соціологія міжкультурної комунікації» оцінюється за модульно-рейтинговою системою. Вона складається з 4 модулів.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою.

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота є важливим елементом всієї системи підготовки у вищому навчальному закладі при будь-якій формі навчання і сприяє кращому засвоєнню та ефективному опануванню навчального матеріалу. Сучасна реформа вищої освіти — це насамперед перехід від парадигми навчання до парадигми освіти, самоосвіти. Розв'язати це завдання неможливо лише шляхом передачі знань у готовому вигляді від викладача до студента. Необхідно всіляко сприяти перетворенню студента з пасивного споживача знань в активного їх творця, здатного сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат. Тому самостійна робота студентів є не тільки важливою формою навчального процесу, а й має стати його основою. Це передбачає орієнтацію на активні методи опанування знаннями, розвиток творчих здібностей студентів, перехід від поточного до індивідуалізованого навчання з урахуванням потреб і можливостей особистості. До самостійної роботи студентів належать такі види робіт, які вони виконують під час підготовки до всіх аудиторних занять, у процесі підготовки домашніх або аудиторних завдань, навчально-наукової або науково-дослідної діяльності незалежно від того, чи проводиться вона без участі або за умов консультування викладачем поза розкладом або за розкладом, що регламентує самопідготовку. Самостійна робота студентів є основною формою

оволодіння знаннями у вільний від аудиторних занять час. З дисципліни «Соціологія міжкультурної комунікації» рекомендуються такі види самостійної роботи:

- самостійне вивчення й поглиблене опрацювання певних розділів дисципліни та її окремих питань;
- вивчення матеріалу лекцій за конспектом, рекомендованими підручниками і спеціальною літературою;
- пошук та вивчення додаткової літератури;
- кодування інформації (складання схем, таблиць, графіків);
- виступ з повідомленнями на семінарських заняттях;
- написання рефератів, доповідей, оглядів, звітів;
- проведення самостійних або групових соціологічних досліджень;
- виконання вправ, розв'язання задач, тестів, кросвордів;
- виконання письмових контрольних робіт;
- підготовка доповідей на аспірантських наукових конференціях та аспірантських олімпіадах.

Під час самостійної роботи аспірант повинен опрацювати спеціальну термінологію, з якою ознайомлюється під час вивчення відповідних тем дисципліни. Однак репродуктивна самостійна робота не може бути достатньо ефективною під час формування самостійності як професійної якості особистості. Необхідне не лише вміння працювати без сторонньої допомоги, а й здатність розв'язувати цілісні завдання, що містять всі компоненти діяльності людини:

- 1) усвідомлення і формування проблем і завдань;
- 2) визначення цілей і складання плану вирішення;
- 3) аналіз, прогнозування і прийняття рішення, його практичну реалізацію;
- 4) контроль і оцінку процесу та результатів діяльності;
- 5) постановку нових цілей і завдань.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I.

Теоретико-методологічні засади соціологічного аналізу міжкультурної комунікації

Тема 1. Міжкультурна комунікація як предмет соціологічного аналізу

У сучасній науці комунікація виділяється серед інших видів несоціальної комунікації – фізичної, біологічної, геологічної тощо, адже вона відбувається у суспільстві, як між об'єктами так і між різними соціальними групами. Термін «комунікація» був введений у науковий обіг на початку ХХ століття, а до того

проблема комунікації розглядалась виключно як проблема людського спілкування. Початок дослідження міжкультурної комунікації відходить до другої половини ХХ століття. Людська здатність до спілкування. Розуміння поняття «культура» та «міжкультурна комунікація». Міжкультурна комунікація як фундаментальний стан суспільства у всі часи його розвитку. Вплив регіонів та рівня культури на характер міжкультурної комунікації Міжкультурна комунікація в середині будь-якого суспільства.

Тема 2. Соціологія міжкультурної комунікації: поняття, об'єкт, предмет та функції

Враховуючи те, що кожна людина є представником різної культури, а досить часто і міжетнічної, то можна стверджувати, що людина постійно зустрічається з міжкультурною комунікацією. У процесі такої міжкультурної комунікації відбувається постійне пристосування культури представника однієї культури до культури представника іншої культури. «Провідниками» таких комунікативних актів є не тільки мова, але і ціннісні орієнтації, традиції, звички, норми поведінки, релігія тощо. Такі провідники формуються упродовж історичного розвитку соціуму. Адже сприйняття індивідів одним одним є тим чинником, який впливає на процеси акультурації, декультурації, чи сприяє гармонії або стає причиною конфліктів, чи певним гальмівником у процесі міжкультурної комунікації. Об'єкт і предмет соціології міжкультурної комунікації. Соціологія міжкультурної комунікації виконує свої особливі функції.

Тема 3. Історія виникнення і розвитку міжкультурної комунікації і соціології міжкультурної комунікації

Термін «комунікація» був введений у науковий обіг на початку ХХ ст., а початок безпосереднього дослідження міжкультурної комунікації відходить до другої половини ХХ ст., а саме, коли у 1954 р. з'являється книга американських вчених: антрополога Е. Холла (1914–2004) і соціолінгвіста Д. Трагера (1906–1992) «Культура як комунікація». Тут вперше використовувалось поняття «міжкультурна комунікація», яке повинне було відображати специфіку відносин між людьми, що належать до різних культур (широке тлумачення). У 1959 р. з'явилась нова праця Е. Холла «Німа мова», в якій автор розвивав свої ідеї і доводив тісний зв'язок культури з комунікацією. Він вважав, що «комунікація – це культура, а культура – це комунікація».

Розвиток теорії міжкультурної комунікації у США в 1960–1970 рр. був доповнений новими напрямками і аспектами дослідження. Одним з них стало вивчення питань адаптації до інокультурного середовища і проблеми культурного

шоку. Дослідження процесу адаптації дозволило встановити: він характеризується *ейфорією*, що проявляється у захопленні новим культурним оточенням. Далі настає етап *фрустрації*, що супроводжується почуттям сумнівів і несприйняттям відмінностей в цінностях рідної і чужої культури.

Дослідники міжкультурної комунікації, напр., в Німеччині, займаються нею з кінця 1980-х рр., оскільки, як відзначає професор Мюнхенського університету К. Рот, «слід констатувати, що етнографія (і не тільки в Німеччині) до сих пір не займалась безпосередньо проблемою міжкультурної комунікації і контактами культур на підприємствах». Відтоді в Німеччині почали проводитися дослідження, пов'язані з проблемами акультурації, міграції іноземних робітників, взаємовідносин між іноземними і німецькими робітниками.

Для України це дуже важливе проблемне поле, бо упродовж всієї історії на її території постійно відбувалося міжкультурне (багатонаціональне) спілкування. Воно починалося не з дипломатичних взаємин, а саме з повсякденних форм людської взаємодії (торгівлі, культурних розваг, обміну товарами), тобто з намагання порозумітися і обмінятися інформацією.

Змістовий модуль II.

Міжкультурна комунікація як складова проблемного поля соціології культури

Тема 4. Теоретичне осмислення проблеми соціології міжкультурної комунікації.

Комунікація та спілкування: соціологічний аналіз понять. Макро- і мікро рівень міжкультурної комунікації. Соціологія міжкультурної комунікації і сучасний глобалізований світ. Міжкультурна комунікація як феномен ХХ століття. Теорії міжкультурної комунікації. Життєдіяльність і відносини людей визначаються тією чи іншою культурою, яка регулює широкі спектри людської ментальності та поведінки і впливає на характер сприйняття, оцінки і міжособистісних відносин. Освіта, виховання, історична пам'ять, традиції, звичаї, правила, продиктовані суспільством, мова спілкування – все це виробляє систему орієнтацій, яка допомагає кожному індивіду сприймати різні життєві ситуації і адекватно реагувати на них. Вже виходячи з цього можна стверджувати, що в жодному суспільстві не може існувати гомогенної культури, як і не може існувати гомогенної структури суспільства. У цьому і полягає складність феномена *міжкультурної комунікації*. Тому можна стверджувати, що *міжкультурна комунікація* завжди віддзеркалює «сучасну» культуру суспільства.

Тема 5. Особливості міжкультурної комунікації в сучасному світі

Тип культури і міжкультурна комунікація. Особливості вербальні комунікації. Невербальні аспекти комунікації. Тип культури та особливості міжкультурної комунікації. Формула Г. Ласуелла. Акультурація як наслідок міжкультурної комунікації. Асиміляція, сепарація, маргіналізація та інтеграція як форми акультурації. Міжкультурна компетенція. Сучасні українські вчені (Донець, Комарницька, Осипов) досліджують проблеми міжкультурного спілкування. На їхню думку, при вступі у комунікацію носіїв різних культур є цілком вірогідною поява певних проблем, що від початку пов'язані з причетністю до різних культур. Проблемами такого характеру можуть бути труднощі у порозумінні, непорозумінні, створенні окремих упереджень, а в подальшому перебігу – спілкування відмежування, скривдженість, психічна ізоляція. Міжкультурна комунікація є такою комунікацією людей, при якій способи комунікації або функції мовних подій є ідентичними, але існують відмінності в їх реалізації та інтерпретації в певних ситуаціях.

Тема 6. Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей

Методи вивчення культурних систем та міжкультурних ситуацій. Методи етнопсихологічного дослідження. Психологічні механізми освоєння культури. Міждисциплінарний характер міжкультурної комунікації не виключає наявності специфічних, характерних для кожної окремої науки підходів до її дослідження. В результаті склалися три методологічні підходи до вивчення міжкультурного спілкування: функціональний, пояснювальний і критичний. Всі методи, що застосовуються у дослідженні можна поділити на чотири групи: 1) організаційні методи; 2) емпіричні способи добування наукових даних; 3) прийоми обробки даних; 4) інтерпретаційні методи. Крім того, в рамках стандартного етнопсихологічного дослідження часто використовуються професійно розроблені методики вивчення етнічних стереотипів та настанов.

Змістовий модуль III.

Типи взаємодій культур під час міжкультурної комунікації

Тема 7. Наслідки міжкультурних контактів

Основні типи культур. Типи взаємодій культур. Типи культур за контекстною спрямованістю. Широко контекстна культура. Контекстні відмінності між культурами. Типи культур за спрямованістю мети діяльності. Індивідуалістська культура. Колективістська культура. Монохромні і Поліхромні культури.

Міжкультурні відносини (контакти) як галузь соціально-психологічного знання. Дослідження міжкультурних, міжнаціональних відносин у вітчизняній і зарубіжній психології. Культурний релятивізм. Універсалізм. Абсолютизм. Ментальність первісної і сучасної людини. Колективні уявлення. Універсальність структури мислення. Специфіка міфологічного мислення. Природа і сутність понять «свій» і «чужий». Гіпотеза Б. Ф. Поршнева «Ми» і «Вони» - зіставлення і протиставлення, міжгрупове порівняння і між групові відносини. Класифікація міжкультурних відносин. Структурні, динамічні та змістовні характеристики міжкультурних відносин. Основні напрямки та актуальні проблеми. Методи дослідження міжкультурних відносин.

Тема 8. Концепція «культурного шоку» та «культурна дистанція»

Культурний шок — це стан спантеличення, втрати орієнтації та емоційного збурення, спричинений раптовим потраплянням людини в незнайоме їй середовище чи іншу культуру. Це шок від нового, від зустрічі з новою культурою. Здебільшого людина отримує культурний шок, коли потрапляє в іншу країну, яка відрізняється від країни, де вона проживає, хоча й з подібними відчуттями вона може зіткнутися і у власній країні при раптовій зміні соціального середовища. При зіткненні з новою культурою така людина відчуває здивованість та втрату орієнтації.

У людини виникає конфлікт старих і нових культурних норм орієнтацій; старих, до яких вона звикла, та нових, які характеризують нове для неї суспільство. Це конфлікт двох культур на рівні власної свідомості. Культурний шок виникає, коли знайомі психологічні фактори, що допомагали людині пристосовуватись до суспільства, зникають, а натомість з'являються невідомі та незрозумілі, що прийшли з іншого культурного середовища.

Досвід нової культури є неприємним або шоківим, тому що він може призвести до негативної оцінки власної культури, а також тому що він несподіваний. У межах власної культури створюється стійка ілюзія власного бачення світу, способу життя, менталітету тощо як єдино можливого і, головне, єдино припустимого. Переважна кількість людей не усвідомлює себе як продукт окремої культури, навіть у тих рідких випадках, коли вона розуміє, що поведінка представників інших культур власне і визначається їхньою культурою. Тільки вийшовши за межі своєї культури, тобто зустрівшись з іншим світоглядом, світовідчуттям тощо, можна зрозуміти специфіку своєї суспільної свідомості, побачити відмінність культур.

Змістовий модуль IV.

Процеси акультурації і декультурації в багатонаціональному регіоні

Тема 9. Національно-просторові зміни: особливості розселення етнонаціональних спільнот в Приазов'ї

На процеси акультурації і декультурації в українському Приазов'ї досить суттєво вплинуло розселення етнонаціональних спільнот.

Поява перших постійних поселень в українському Приазов'ї припадає на початок 70-х рр. XVIII ст. Спочатку тут проживали запорозькі козаки. З 1752 р., ще за правління Імператриці Єлизавети Петрівни, у Катеринославській губернії поселились перші іноземці – 620 сімей сербів, виведених із Балканського півострова, разом з ними прибули мадяри, молдавани та інші вихідці із Туреччини та Австрії. У 1775 р. була ліквідована Запорозька Січ, що значно вплинуло на соціальне і політичне становище населення, міжкультурну комунікацію соціуму. Землі запорожців були передані грекам, переселеним із Криму, і грузинам, переселеним із Кавказу, а Катеринославський, Верхньодніпровський і Олександрівський повіти заселялися німцями, болгарами, молдаванами, греками і козаками колишньої Запорозької Січі.

Таким чином, говорячи про особливості етнонаціонального розселення в українському Приазов'ї, можна констатувати той факт, що тут поселились вихідці із шести кримських міст: Кафи (Феодосія), Бахчисараю, Карасубазару (сьогодні Білогорськ), Козлова (Гезлев, сьогодні Євпаторія), Бельбеку, Балаклави та передмістя Бахчисараю Майрему (Маріам). Переселенці тільки з одного кримського міста – Старий Крим – вирішили не зливатися з маріупольцями і стали сільськими мешканцями.

Отже, історичні особливості розселення та господарського освоєння території українського Приазов'я обумовили суперечливі тенденції у процесі формування етнічного складу населення регіону. На їх формування вплинули:

- імперська політика царської Росії;
- прагнення Російської імперії закріпитися на нових землях;
- руйнація Запорозької Січі;
- втеча осіб від покарання;
- „примусово-добровільне” масове переселення як внутрішньодержавне, так і міждержавне;
- добровільна й організована трудова міграція;
- воєнні і повоєнні втрати населення;
- фізичне знищення представників певних етносів;
- курс на русифікацію;
- творення „єдиного радянського народу”;
- страх представників етнонаціональних груп за майбутнє своїх дітей тощо.

Наслідком цього стали наявні процеси акультурації та декультурації, формування особливостей міжкультурної комунікації населення Приазов'я, що

підтверджується і сьогоdnішнім станом взаємовідносин соціуму регіону, тенденціями його розвитку та ставленням одного до одного, особливо це помічається у передвиборчі періоди, коли політики акцентують увагу на етнонаціональному складі населення. Адже у цьому регіоні, внаслідок відсутності корінного населення і спланованої політики щодо його русифікації, у всі історичні періоди розвитку відбувається «боротьба» за домінування культури Росії. Тут утворюється відповідна, так би мовити, домінуюча культурна група, яка бере на себе «обов'язки» впливати на культурні меншини.

Тема 10. Субкультури регіону в контексті глобалізаційних і загальноукраїнських процесів

Субкультура українського Приазов'я складається з окремих субкультур відповідної не тільки соціальної чи демографічної групи, але і етнонаціональних утворень, це – своєрідний і специфічний спосіб диференціації культури, в якій, разом з основною класичною тенденцією, існують своєрідні етнонаціональні культурні утворення, що як за формою, так і за змістом відрізняються від провідної культурної традиції, хоча разом з тим є прямим генетичним продовженням останньої. Вони репрезентуються не тільки своїми суб'єктивними прихильностями до певних соціальних груп і культурних утворень, але цей прояв відбувається завдяки народженню і проживанню на певній території, їхній належності до певної національної чи етнічної спільноти, використання тієї чи іншої мови, дотримання певних традицій, звичаїв, норм поведінки тощо. Тобто для створення та існування будь-якої групової ідентичності, крім суб'єктивних показників, потрібна наявність деяких об'єктивних, чи навіть природжених передумов. Враховуючи перелічені чинники, які визначають субкультуру регіону, не можна не торкнутись проблеми глобалізаційних впливів. Глобалізація – термін для визначення ситуації змін всіх сторін життя суспільства під впливом світової тенденції і взаємозалежності та відкритості, як процес, під час якого і завдяки якому визначальний вплив географії на соціальне і культурне структурування зникає, а люди це зникнення все більше усвідомлюють. Глобалізація – універсальний процес, який породжує низку зв'язків та взаємопов'язаностей, які трансцендують держави та суспільства, що становлять сучасну світову систему.

Суть глобалізації полягає у посиленні потоку чотирьох «і»: інвестицій, індустрій, інформації та індивідів. У наш час мішанина есенціалістичних і епохалістичних елементів спостерігається перш за все в нових країнах „третього світу”, які мають, з одного боку, велике і складне етнокультурне розмаїття, а з іншого – здійснюють модернізацію головних сфер своєї життєдіяльності. Зародження етнічних протиріч і конфліктів у різних точках сучасного світу

відбувається в тісному зв'язку і часто під прямим впливом процесу його глобалізації.

Отже, можна сказати, що завдяки дуже багатьом засобам масової комунікації сьогоденне населення вже не може бути повністю ізольованим від світової інформації. Та й населення, незважаючи на свої можливості чи неможливості щодо підключення до мережі Інтернет чи супутникового телебачення, все-таки не залишається осторонь від усіх світових подій. Це ще раз доводить думку, що субкультури будь-якого регіону залежні від глобалізаційних і загальноукраїнських процесів. Це впливає на міжкультурну комунікацію, значно зростає мобільність інформаційних, фінансових і людських ресурсів, прискорюється дифузія культурних взірців, перетворюються форми соціальної солідарності. Глобальний світ, хоча й залишається надалі культурно диференційованим цілим, стає все більш рухливим у просторовому відношенні.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	всього-го	у тому числі					всього-го	у тому числі				
		л	с	пр	із	с.р.		л	с	пр	із	с.р.
Модуль I												
Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні засади соціологічного аналізу міжкультурної комунікації												
Тема 1. Міжкультурна комунікація як предмет соціологічного аналізу	10	2	2			6						
Тема 2. Соціологія міжкультурної комунікації: поняття, об'єкт, предмет та функції	11	2	2			7						
Тема 3. Історія виникнення і розвитку міжкультурної комунікації соціології міжкультурної комунікації	11	2	2			7						
Всього за модулем I	32	6	6			20						

Змістовий модуль II. Міжкультурна комунікація як складова проблемного поля соціології культури												
Тема 4. Теоретичне осмислення проблеми соціології міжкультурної комунікації.	12	2	2			8						
Тема 5. Особливості міжкультурної комунікації в сучасному світі	12	2	2		1	8						
Тема 6. Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей	12	2	2			8						
Всього за модулем II	36	6	6		1	24						
Змістовий модуль III. Типи взаємодій культур під час міжкультурної комунікації												
Тема 7. Наслідки міжкультурних контактів	12	2	2			8						
Тема 8. Концепція «культурного шоку» та «культурна дистанція»	12	2	2			8						
Всього за модулем III	24	4	4			16						
Змістовий модуль IV. Процеси акультурації і декультурації в багатонаціональному регіоні												
Тема 9. Національно-просторові зміни: особливості розселення етнонаціональних спільнот в Приазов'ї	13	2	2			9						
Тема 10. Субкультури регіону в контексті глобалізаційних і	13	2	2		1	9						

загальноукраїнських процесів												
Всього за модулем IV	26	4	4		1	18						
Разом всього:	120	20	20		2	78						

6. Теми семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1.	Міжкультурна комунікація як предмет соціологічного аналізу	2	
2.	Соціологія міжкультурної комунікації: поняття, об'єкт, предмет та функції	2	
3.	Історія виникнення і розвитку міжкультурної комунікації і соціології міжкультурної комунікації	2	
4.	Теоретичне осмислення проблеми соціології міжкультурної комунікації.	2	
5.	Особливості міжкультурної комунікації в сучасному світі	2	
6.	Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей	2	
7.	Наслідки міжкультурних контактів	2	
8.	Концепція «культурного шоку» та «культурна дистанція»	2	
9.	Національно-просторові зміни: особливості розселення етнонаціональних спільнот в Приазов'ї	2	
10.	Субкультури регіону в контексті глобалізаційних і загальноукраїнських процесів	2	
Всього:		20	

7. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ (ІСПИТУ)

1. Що вивчає соціологія міжкультурної комунікації.
2. Предмет, об'єкт соціології міжкультурної комунікації.
3. Функції, мета і завдання соціології міжкультурної комунікації.
4. Підходи до трактування ролі масової комунікації в суспільстві.
5. Теорії ефектів масової комунікації.
6. Еволюція засобів комунікації.
7. Поняття комунікації.
8. Сучасний етап еволюції змісту і засобів комунікації.
9. Поняття політичної комунікації.

10. Класичні підходи до виділення функцій ЗМК.
11. Виділення векторів розвитку функцій ЗМК.
12. Соціально-відповідальні функції ЗМК.
13. Функції ЗМК несоціальної спрямованості.
14. Реалізація маркетингових і мобілізаційних дій ЗМК в інформаційному просторі.
15. Соціологія міжкультурної комунікації як спеціальна галузь соціології.
16. Модель комунікації Шеннона-Вівера.
17. Модель комунікації «Формула» Г. Лассуелл.
18. Традиційні засоби масової інформації та міжкультурної комунікації.
19. Сучасні засоби масової інформації та міжкультурної комунікації.
20. Концепція еволюції комунікативних технологій Г. Маклюена.
21. Особливості формату роботи традиційних і нових видів ЗМК.
22. Підходи до вивчення ЗМК як одного із видів відображення міжкультурної комунікації.
23. Комунікативні та інформаційні процеси: визначення, схожість і відмінність.
24. Комунікація в стародавніх, традиційних і сучасних суспільствах.
25. Міфологічно-фольклорна, вербальна і аудіовізуальна стадії розвитку засобів комунікації.
26. Природні та штучні комунікативні системи.
27. Письмомовна комунікація: властивості, види, функції.
28. Традиційні та сучасні засоби масової інформації та комунікації як вид міжкультурної комунікації.
29. Семантика, синтактика, прагматика. Розуміючий підхід до вивчення комунікативних феноменів: витоки, основні принципи.
30. Історія розвитку соціальних комунікацій та еволюція засобів комунікації.
31. Семіотична концепція комунікації.
32. Сучасний етап еволюції змісту і засобів комунікації.
33. Будинок, офіс, вулиця, поселення як міжкультурне комунікативне середовище. Час як чинник комунікації.
34. Спадкоємність ідей герменевтики в соціальній феноменології.
35. Кинесика: жести, пози, міміка, погляди.
36. Осмисленість соціальної дії: М. Вебер.
37. Методи соціологічного дослідження міжкультурної комунікації: опитувальні техніки (анкетування, інтерв'ю), спостереження, контент-аналіз, критичний аналіз дискурсу.
38. Специфіка соціологічного аналізу міжкультурної комунікацій.
39. Базові категорії дисципліни: комунікація, міжкультурна комунікація, інтеракція, спілкування, інформація.

40. Дискурс як комунікативна подія.
41. Проксеміка: дослідження просторових чинників комунікації.
42. Пауза і ритм в комунікації.
43. Концепція Дж. Міда.
44. Мова і мовлення. Усномова міжкультурна комунікація.
45. Розуміння як інтерсуб'єктивний досвід повсякденного життя.
46. Контент-аналіз у дослідженнях міжкультурних комунікацій.
47. Форми і характеристики міжкультурної комунікації.
48. Структурні моделі міжкультурної комунікації.
49. Історія розвитку соціальних комунікацій.
50. Масова та міжкультурна комунікація як соціальний інститут.

8. Методичне забезпечення

Опорні конспекти лекцій, підручники та навчальні посібники, монографії, тести для модульних контрольних робіт, методичні рекомендації, а також:

1. Методичні рекомендації з курсу соціології для студентів всіх спеціальностей / Ткаченко Г. І. – Рівне УДАГ, 1996.
2. Слющинський Б. В. Соціологія : навчально-методичний посібник / Б. В. Слющинський, П. М. Іванов. – Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2011. – 148 с.

10. Рекомендована література

Базова

1. Адамьянц Т. З. Соціальні комунікації: Навчальний посібник для вузів / "Вища освіта" (гриф). - М.: Дрофа. 2009. - 204 с.
2. Бекешкина И. Э. Структура личности. Методологический анализ. – К.: Наук. думка, 1986.
3. Березін В. М. Курс лекцій: «Теорія масової комунікації» Основи теорії комунікації: Підручник / За ред. проф. М. А. Василика. - М.: Гардарики, 2003. – 615с.
4. Василик М. А. Наука про комунікації або теорія комунікації? До проблеми теоретичної ідентифікації / М.А. Василик // Актуальні проблеми теорії комунікації. Збірник наукових праць. – СПб.: Вид-во СПбГПУ, 2004. – С.4–11.
5. Василик М. А. Основи теорії комунікації. / М. А. Василик. – СПб.: Видавництво «Гардарики», 2007. – 615 с.
5. Вартанов А. Російське телебачення на рубежі століть. Програми, проблеми, особи М.: КДУ, 2009. –480 с.
6. Вебер М. Основные социологические понятия // Вебер М. Избр. произведения. – М., 1990.
7. Войнович С. О. Світ соціальних відносин в українській культурі. – К., 1994.

8. Волков Ю. Г., Мостовая И. В. Социология: Учебник для вузов. // Ред. В. И. Добренькова. – М.: Гардарики, 1998.
9. Гіденс Ентоні Соціологія. – К.: Основи, 1999.
10. Генкин Б. М. Экономика и социология труда: учебник. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1998.
11. Глаголева Є. Л. Масові комунікації та медіа планування Ростов-на-Дону: Фенікс. - 2009. - 250 с.
12. Гофман А. Б. Семь лекций по истории социологии: Учебное пособие. – М.: Кн.дом «Университет», 1997.
13. Грачов М. М. Мікрорівневі теорії політико-комунікаційних процесів в американській політичній науці ХХ століття // Вісник РУДН. Сер. Політологія. - 2004. - № 1 (5). – С.89–96.
14. Грачов М. М. Політична комунікація: теоретичні концепції, моделі, вектори розвитку / М. Н. Грачов. - М.: Прометей, 2004. – 328 с.
15. Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: Учебное пособие. – М.: Изд.Моск. ун-та, 1988.
16. Громов И. А., Мацкевич А.Ю., Семенов В.А. Западная социология: Учебное пособие. – Спб: Ольга, 1994.
17. Даутов Т. М. Личность как социологическая проблема. – Алма-Ата: Наука, 1970.
18. Дорин А. В. Экономическая социология. – Минск: Экоперспектива, 1997.
19. Дюркгейм Э. Метод социологии// Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М., 1991.
20. Дьякова Є. Г. Політологічна рефлексія над полі тематичної наукової дисципліною: політологія та теорії масової комунікації [Текст] / О. Г. Дьякова / / Поліс. 2006. - № 4. - С.17-25.
21. Дьячук І. А. Соціальна комунікація / І. А. Дьячук / / Соціально-гуманітарні знання. - 2006. - № 1. - С.288-300.
22. Жукова Н. Порівняльний аналіз ролі ЗМІ у сучасному політичному процесі Росії та США [Текст] / Н. Жукова // Влада. 2007. - № 11. - С.41-43.
23. Захарченко М. В., Погорилый А. И. История социологии от античности до начала XX века: Учебное пособие. – К.: Либідь, 1993.
24. Ільїн М В. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичного аналізу / / Поліс. - 2008. - № 3. - С.21-32.
25. Ионин Л. Г. Социология культуры: уч.пособие. – М.: Логос, 1998.
26. Капитонов Э. А. Социология XX века: история и технологии: Учебное пособие. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
27. Карташев В. А. Система систем. Очерки общей теории и методологии. – М.: Прогресс-Академия, 1995.

28. Касютін В. Л. Жива газета - М.: Хронікер, 2008. - 246 с.
29. Кашкін В. Б. Введення в теорію комунікації. - Воронеж: Изд-во ВДТУ, 2000. - 167 с.
30. Кодаченко Д. Трансформація державного телебачення в Росії [Текст] / Д. Кодаченко // Влада. 2006. - № 12. - С.74-77.
31. Козлов Д. Сучасні Російські ЗМІ як соціально-політичне явище. // Влада. - 2008. - № 2. - С.22-25.
32. Кокшарова А. Політична комунікація як фактор публічної політики // Влада. - 2009. - № 7. - С.63-65.
33. Кокшарова А. Політична комунікація як фактор публічної політики // Влада. -
34. Кон И. С. Социология личности. – М.: Политиздат, 1967.
35. Кончанин Т. Л., Подопригора С. Я., Яременко С. Н. Социология: для студентов ВУЗов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001.
36. Кравченко А. И. Социология: Общий курс. – М.: Логос, 2000
37. Краткий словарь по социологии // Под общ. ред. Д. М Гвишиани, Н. И. Лапина. – М.: Политиздат, 1989.
38. Лавриненко В. Н., Нартов Н. А. Основы социологических знаний: Учебное пособие. – М.: Люкс-Арт, 1995.
39. Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Социология. – Киев: МАУП, 1998.
40. Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Введение в социологию: Учебн. -метод. пособие. – К.: МАУП, 1996.
41. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії. – К., 1999.
42. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія: загальний курс. – К.: Каравела, 2004.
43. Маркович Д. Ж. Общая социология: Учебник: пер. с сербского – М.: Гуманист. Изд. Центр ВЛАДОС, 1998.
44. Мертон Р., Дж. Мид, Т. Парсонс, А. Шюц. Американская социологическая мысль: тесты. – М.: Моск. ун-тет, 1994.
45. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура. – К.: Абрис, 1996.
46. Михайлова Л. И. Социология культуры: уч. пособие. – М.: Гранд, 1999.
47. Мосалев Б. Г. Досуг: методология и методика социологических исследований: Учебное пособие. – М.: Изд. Моск. гос. ун-та культуры, 1995.
48. Назаров М. М. Масова комунікація і суспільство. Введення в теорію і дослідження / М. М. Назаров. - М.: Аванті плюс, 2003. - 428 с.
49. Науменко Т. В. Масові комунікації в політичній структурі суспільства / Т. В. Науменко // Вісник МУ. Сер.12. - 2003. - № 3. - С.102-114.
50. Наумов С. Реальність і практика публічних комунікацій [Текст] / С. Наумов / Політика і суспільство. - 2008. - № 7. - С.49 - 59.

51. Осипов Г. В., Москвичев Л. Н., Кабыща А. В. Социология: основы общей теории: учебное пособие. – М.: Аспект Пресс, 1998.
52. Піча В. М. Соціологія: Навчальний посібник для студентів ВУЗів України. – К.: Каравела, 2000.
53. Попова И. М. Социология: введение в специальность. – К.: Тандем, 1998.
54. Почепцов Г. Г. Медіа. Теорія масових комунікацій. Серія: Комунікації М.: Альтерпресс, 2008. - 416 с.
55. Рабочая книга социолога. – М.: Наука, 1983.
56. Радугин А. А., Радугин К. А. Социология: курс лекций. – М.: Центр, 1999.
56. Руткевич М. Н. О предмете социологической науки: три методологических вопроса. // Социологические исследования. – 1991. - №7. – С.25-37.
57. Сеїдов Ш. Г. Теоретико-методологічні підходи до дослідження інформаційних процесів у країнах, що розвиваються [Текст] / Ш. Г. Сеїдов / Вісник МГУ, сер.12. - 2007. - № 6. - С.68-73.
58. Сергєєв Д. Вони в ефірі. Як робиться телебачення М.: АСТ, 2008. - 352 с.
59. Слющинський Б. В. Інформаційна культура: підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Маріуполь: ТОВ «ППНС», 2016. – 646 с.
60. Слющинський Б. В. Міжкультурна комунікація в українському Приазов'ї. – К. : «Аквілон-Плюс», 2008. – 496 с.
61. Слющинський Б. В. Соціологія музичної культури: навчальний посібник для вузів. – Маріуполь: ЗАТ «Газета «Приазовськийрабочий», 2002.
62. Слющинський Б. В. Соціологія управління: навчально-методичний посібник. – Маріуполь: МДУ, 2018. – 144 с.
63. Слющинський Б. В. Суспільство. Культура. Бюрократія. – Маріуполь: ЗАТ «Газета «Приазовський робочий», 2005.
64. Смелзер Н. Социология. – М.: Феникс, 1994.
65. Соколова Г. Н. Экономическая социология: Учебник. – Мн.: Высшая школа, 1998.
66. Соколов О В. Загальна теорія соціальної комунікації / О. В. Соколов. - СПб.: Вид-во Михайлова В.А., 2002. - 464 с.
67. Соловйов А. І. Політична комунікація: до проблеми теоретичної ідентифікації / А. І. Соловйов // Поліс. - 2002. - № 3. - С.5-18
68. Сорокин П. А. Человек, цивилизация, общество. – М.: Политиздат, 1992.
69. Социологический словарь // Ред. Г. Н. Соколова, И. Я. Писаренко. – Минск: Университетское, 1991.
69. Соціологія // Ред. С. О. Makeєва. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1999.
70. Социология наука об обществе: учебное пособие для студентов ВУЗов. // Ред. В. П. Андрущенко, Н. И. Горлач. – Харьков, 1996.

71. Соціологія // Ред В. П. Андрущенко, М. І. Горлача. – Київ-Харків, 1998.
72. Соціологія. // Ред. В. Г. Городяненко. – К.: Академія, 1999.
73. Социология / Под ред. Г. В. Осипова, Ю. П. Коваленко, Н. И. Щипанова, Р. Г. Яновского. – М.:Мысль, 1990.
74. Тимофєєва Л. М. Політична комунікативістика: проблеми становлення / Поліс. - 2009. - № 5. - С.41 – 54.
75. Тихонова С. В. Комунікаційна революція сьогодні: інформація та мережа [Текст] / С. В. Тихонова // Поліс. 2007. - № 3. - С.53-64.
76. Томпсон Д. Л., Пристли Д. Социология: общий курс: учебное пособие. – М.: АСТ, 1998.
77. Тощенко Ж. Т. Социология: общий курс: Учебное пособие. – М.: Прометей, 1998.
78. Удальцова М. В. Социология управления: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 1998.
79. Федотова Л.М. Соціологія масової комунікації: Підручник для вузів, СПб: Питер, 2004. - 400 с.
80. Фрейд З. «Я» и «Оно»: Труды разных лет. – Тбилиси, 1991.
81. Фролов С. С. Социология: Учебник. – М.: Логос, 1998.
82. Фролов С. Ф. Социология: сотрудничество и конфликты: Учебное пособие. – М.: Юрист, 1997.
83. Черныш Н. И. Социология: курс лекций: конспект (6 выпусков). – Львов: Кальвария, 1996.
84. Шаповал М. Загальна соціологія. – К.: Український Центр духовної культури, 1996.
85. Шарков Ф. І. Витоки і парадигми досліджень соціальної комунікації / Ф. І. Шарков // Социс. - 2001. - № 8. - С.52-61.
86. Шарков Ф. І. Основи теорії комунікації: підручник для вузів / Ф. І. Шарков; Академія праці та соц. відносин. - М.: ІД «Соціальні відносини», 2004. - 245 с.
87. Шибутани Т. Социальная психология: высшее образование. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002.
88. Энциклопедический социологический словарь / Под ред. Осипова Г В. – М.: ИСПИРАЙ, 1995.
89. Ядов В. А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – М.: Наука, 1987.
90. Ядов В. А. Размышления о предмете социологии. // Социологические исследования. – М., 1990. - №2. – С.3-17.
91. Яковлев І. П. Сучасні теорії масових комунікацій / І. П. Яковлев. - СПб.: Роза світу, 2004. - 95 с.
92. Якуба Е. А. Социология. – Харьков: Константа, 1996.

Допоміжна

1. Соціологія: Короткий енциклопедичний словник. Уклад.: В. І. Волович, В. І. Тарасенко та ін., під заг. ред. В. І. Воловича. – К., 1998.
2. Ручка А. О., Танчер В. В. Курс Історії теоретичної соціології. – К, 1995.
3. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття. –К., 1996.
4. Соціологічна думка України: навч. посібник /М. В. Захарченко, В. Ф. Бурначук та ін.– К, 1996.

11. Інформаційні ресурси

1. Статті та різні тематичні матеріали у мережі Інтернет